

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav etnologie

**Disertační práce: Islamofobie v České republice:
analýza zdejšího tisku z období 1996 – 2005**

Doktorand: Jiří Vesecký, Mgr.

Vedoucí práce: PhDr. Jan Pargač, CSc.

**Oponent práce: Doc. PhDr. Martin Matějů – katedra
teorie kultury (kulturologie) FF UK**

Posudek oponenta

Disertační práce Jiřího Veseckého s názvem „Islamofobie v České republice: analýza zdejšího tisku z období 1996 – 2005“ reflektuje závažnou problematiku, která je nejen aktuální, ale může se stát v následujících letech ještě aktuálnější. Téma lze současně považovat za příspěvek k řešení širších teoreticko-metodologických souvislostí, týkajících se soužití různých kulturních, etnických, náboženských skupin v době jejich zvýšené migrace. Práce rovněž poukazuje na přetrvávající stereotypizaci předsudků způsobených médii. Orientaci výzkumného šetření na Českou republiku lze přivítat jako účelný, konkrétní a relevantní záměr.

Islamofobie (viz např. uváděný L. Kropáček) představuje novodobý a nově vyvolaný problém konfrontace: islám kontra západ. Jedná se o typ konfrontace kde autokratická a etnocentrická kultura hledá a nalézá protivníka a kde kulturní rozlišnost je pouze zástěrkou pro ideologickou interpretaci, bez níž se západní společnost neobejde. Nejen že jde o primární explanaci zájmů mocenských a ekonomických, ale jedná se především o podporování kulturně, antropologicky a psychologicky adjustované podpory autostereotypu a heterostereotypu, který ovlivňuje vědomí obyvatel tzv. euroamerické společnosti (společnosti mnohdy bez osobních zkušeností s islámem) a to čím dále tím více prostřednictvím médií. Toto odhalení považuji za největší přínos práce současně s doplňující otázkou: *jaké jsou další zdroje a prameny podpory islamofobistických názorů.*

Jeden z pramenů autor uvádí a ten je dán tzv. novodobým nomádismem (viz B. Guggenberger : Sein oder design), z něhož vyplývá obava a strach ze vzrůstajícího množství imigrantů v západních zemích. Doktorand si uvědomuje i hospodářské důsledky tohoto druhu rasismu vyvolaného sporem o surovinové zdroje, stejně tak jako o izraelsko muslimský konflikt. Stejně důležitým se jeví oboustranně se projevující a rychle rostoucí vznik a rozšířený druh subkultury, subkultury

násilí, projevující se především na úrovni terorismu. Nespornou úlohu v propagaci nezbytné vendety (za použití násilí) sehrály a sehrávají Spojené státy, které svojí vojenskou intervencí podpořily emocionálně pociťovanou xenofobii i reakce muslimsky smýšlející populace, která je v jejím protikladu, ať už z jakýchkoliv příčin a důvodů.

Velmi důležité se mi jeví, že se autor kromě zahraničních či mezinárodních stimulů a motivací islamofobie věnuje především kulturní a společenské specifické situaci v České republice. Lze souhlasit s autorem, že Česká republika nemá s muslimskou přítomností dosud takovou zkušenost jako např. některé evropské země – Francie, Belgie, Itálie, Norsko, Švédsko (ty však řeší daný problém dle svých nacionálních či kulturních tradic). Tyto tradice jsou především obsaženy v „národních kořenech“ a jak v první tak i ve druhé generaci muslimských přistěhovalců neumožňují jejich plnohodnotnou adaptaci či asimilaci, neboť postrádají možnost navázání sociokulturního kontaktu a kontextu. *Může autor uvést jestli je vůbec možné, a jakým způsobem, navodit tento sociokulturní kontext umožňující možnost soužití.* Tento problém lze paradigmaticky vyjádřit jako „nezbytnost“ soužití.

Na základě tohoto dosavadního rozboru se doktorand věnuje základní problematice české provenience a to, jakým způsobem média ovlivňují postoje české veřejnosti nejen k muslimům, ale vůbec k jinokulturním menšinám. Média považují za důležitý socializační a enkulturační fenomén ovlivňující utváření postojů a názorů (ale i stereotypů a předsudků) české veřejnosti. Otázkou je, na kolik média působí pouze transparentně a manifestují obsahy, které jsou příjemci chápány jako přijatelné, nebo zda jsou filtrovány a transformovány prostřednictvím například tvůrců veřejného mínění (opinion a leaders) či samotné veřejnosti do podoby skrytých sociokulturních sdělení opírajících se o vnitřně přijaté a praktikované kulturní vzory. Tuto složitost si ovšem autor uvědomuje a chápe ji jako další možnou a důležitou otázku současného společenskovedního

výzkumu. Jako příklad zmiňuje romskou problematiku. Není však předmětem disertační práce.

Pro ověření působnosti médií volí oprávněně potvrzení hypotézy prostřednictvím kvantitativního a kvalitativního šetření – **obsahové analýzy** českého periodického tisku v letech 1996 – 2005 s využitím elektronického archivu ČTK. Na bázi empirických zjištění se soustřeďuje na analýzu hodnototvorných a interpretačních pojmů „islámský“ a „muslimský“. Autor dochází jednak ke zjištění o realitě spolupůsobení obou pojmů, jednak k prioritě pojmu „islámský“. To vše produkuje návod k negativnímu chápání obou výrazů bez ohledu na jejich rozlišení.

Uvedené dílčí výsledky (metodologicky a technicky dobře zpracované, včetně přehledných grafů) není třeba rekapitulovat. Poukazují zejména na dvě základní tendence: a) na reakci způsobenou násilím během tragických událostí, týkajících se globalizující se společnosti b) na vzrůstající odpor vůči islámu jako odlišné kontroverzní civilizace. Autor přitom odhaluje úlohu médií zvýrazňující významové splývání islámu s dílčími extrémními podobami a s fenoménem fundamentalismu, jenž není typický pouze pro islámské společenství, ale má daleko širší heuristickou i praktickou podobu. Lze ocenit autorovu verifikaci heterostereotypu: islám = fundamentalismus = terorismus, který se velmi podílí na ničení vědomí o kulturní pluralitě a naopak brání (alespoň u české populace) pěstování schopnosti přijímat inovace spočívající jak v jinokulturním soužití, tak v dalších oblastech životního stylu (viz např. dlouhodobě šetření ve výzkumném záměru katedry teorie kultury (kulturologie) v letech 1992 – 2006). Doktorand v závěru práce zmiňuje stručný historický exkurz týkající se problematiky dalších existujících podob fundamentalismu a tzv. „tureckého komplexu v literatuře českých zemí“.

Disertační práce Jiřího Veseckého je zpracována velmi svědomitě s využitím relevantní literatury a jejím hlavním

přínosem je provedení vlastního empirického šetření, odhalujícího sociokulturní aspekty řešeného tématu a úlohu médií v jejich zprostředkování a šíření. Oponent práci doporučuje k obhajobě.

Martin Matějů

Doc. PhDr. Martin Matějů

V Praze 5. 2. 2007